

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Paadenurme looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning laiendatakse kaitstavat ala.

Kaitseala asub Vinni vallas Kaasiksaare külas, Alutaguse vallas Peressaare külas ning Mustvee vallas Kiissa ja Paadenurme külas.

Kaitseala moodustati Lääne-Viru Maavalitsuse 30. aprilli 1992. a määrusega nr 84 „Kaitstavate linnu- ja loomaliikide elupaikade kaitse-eeskirjast” liigikaitsealana ning nimetati looduskaitsealaks Vabariigi Valitsuse 4. veebruari 1997. a määrusega nr 26 „Paadenurme looduskaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid laiendatakse olemasolevat kaitseala, muudetakse selle tsoneeringut ja kinnitatakse sellele kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini kaitsealuste liikide ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50, edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse. Moodustatav kaitseala asub osaliselt Natura võrgustikku kuuluval Tudusoo loodus- ja linnualal.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on ette valmistanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Triin Amos (tel 5629 6403, e-post triin.amos@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo GLIMSTEDT vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 611 8050, e-post mirjam.vili@glimstedt.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee). Eksperdi hinnangu on andnud Pille Tomson, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse all olemise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse all olemise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsaökosüsteemi, elustiku mitmekesisust, ohustatud ja kaitsealuseid liike ning nende elupaiku. Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas: vanad looduspõhised metsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Elupaigatüübi nimetuse järel sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid. Kaitsealal kaitstakse linnuliikide, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi

linnudirektiiv) nimetab I lisas – must-toonekure (*Ciconia nigra*) ja metsise (*Tetrao urogallus*) – elupaikasad.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Paadenurme looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused. Ajalooliselt on kaitseala põline metsamaa. Paadenurme looduskaitsealal asuvad looduslikud metsakooslused – elupaigatüübid vanad loodumetsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusedirektiivi I lissasse ning märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana kasutavad. **Vanad loodumetsad (9010*)** esindavad vähese inimõjuga või inimõjuta loodusalasid, neile iseloomuliku puistuga metsad on intensiivse metsamajandamise tõttu kadumas. **Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*)** ning **siirdesoo- ja rabametsi (91D0*)** ohustab kuivendamine, samas on need elupaigatüübid Eestis tüüpilised niisketel aladel või rabade ümbruses levinud kooslused.

Kaitsealused liigid ja nende elupaigad. **Must-toonekurg** (*Ciconia nigra*) on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitseaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Must-toonekure elupaikadeks on eelkõige vanad, minimaalse häirimise ja soodsate toitumispaikadega looduslikult mitmekesised metsamassiivid, mis asuvad inimasustusest kaugel. Must-toonekure pesametsades on suur torikseente, samblike ja linnustiku üldine liigirikkus ja looduskaitsealuse väärtuslike liikide arv. Seega toimib must-toonekurg metsaelustiku kaitsel teiste ohustatud liikide suhtes katusliigina. Ka elupaikade puuliikide ja kõdupuidu poolest mitmekesine metsastruktuur näitab puistute looduslähedast suhtesiooni ning selle kaudu väärtuslike elupaikade järjepidevat esinemist (Must-toonekure kui katusliigi olulisuse väljaselgitamine, Lõhmus, Runnel, Nellis, 2014). Must-toonekure arvukus on Eestis praegu madalseisus ja negatiivse trendiga, arvukus on langenud 1980. aastate alguse 250 pesitsevalt paarilt praeguse hinnanguliselt 60–90 paarini. Arvukus on vähenenud peamiselt metsamassiivide killustumise, puuliikide osakaalu muutumise, ja toitumisalade kvaliteedi languse (metsakuivenduskraavide rajamisel looduslike metsaojade hävimise) tõttu. Must-toonekure ohustab ka inimhäiring pesitusajal (Must-toonekure kaitse tegevuskava, Kotkaklubi, edaspidi *must-toonekure tegevuskava*).

Metsis (*Tetrao urogallus*) on järjepidevalt väheneva arvukusega kanaline, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitseaduse alusel ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Metsise mängupaigad asuvad Eestis eelkõige suuremate või väiksemate rabade ümbruse männikutes, kus metsa vanus on kõige sagedamini 80–130 aastat. Valdavalt mängivad metsised traditsioonilistes mängupaikades, mida võivad kuked kasutada aastakümneid. Metsise arvukust on tunduvalt vähendanud raied mängualadel ning nende ümbruses, sobivate elupaikade kuivendamine ning samuti väikekiskjate suur arvukus. Perioodil 1970–2000 teada olnud 627 metsise mängupaigast on hävinud 185 ehk 30%. 2012. aastal oli teada 388 asustatud metsisemängu (Metsise *Tetrao urogallus* kaitse tegevuskava, edaspidi *metsise tegevuskava*). Metsisekukkede arvukushinnanguks on 1300–1600 isaslindu ja arvukuse pikk trend on jätkuvalt languses (Metsise mängud, 2017. aasta aruanne, KAUR)

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Paadenurme looduskaitseala kuulub Tudusoo loodusala koosseisus (Tudusoo loodusala, EE0060209) üle-euroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on Euroopa Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse eesmärkideks seatud elupaigatüüpide vanade loodumetsade (9010*), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade kaitse on ühtlasi ka Eesti riigi rahvusvaheliseks kohustuseks.

Linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttimist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üle-euroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikkel 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt esinevate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusalade ning rändepeatuspaikade, kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Linnudirektiivi I lisa liigid, kelle elupaiku kaitstakse, on metsis ja must-toonekurg.

Lisaks eelpool nimetatud loodusväärtustele on Paadenurme looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik – eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel sisustatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärgi saavutamist (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, esineb keskkonnaregistri 2018. a andmetel kaitsealal roomava öövilke (*Goodyera repens*), karukolla (*Lycopodium clavatum*), hariliku kopsusambliku (*Lobaria pulmonaria*) ja sulgja õhiku (*Neckera pennata*) kasvukohti ning metsas elutsevate II kaitsekategooria nahkhiirte suurvidevlase (*Nyctalus noctula*) ja suurkõrva (*Plecotus auritus*) elupaiku. Kaitsealal on

registreeritud ka kaks I kaitsekategooria lendorava (*Pteromys volans*) elupaika, ent need olid viimati asustatud 2004. aastal, mistõttu ei ole põhjendatud selle liigi eesmärgiks seadmine. Lendorav on säilinud ning kaitse-eesmärgina esile toodud kaitseala hõlmaval Tudusoo looduslalal, kus on väljaspool Paadenurme looduskaitseala registreeritud 12 lendorava leiukohta. Nimetatud liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS § 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas toodud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Paadenurme looduskaitseala on olnud osaliselt kaitse all alates 1992. aastast must-toonekure pesapaiga kaitsealana ning 1997. aastast Paadenurme looduskaitsealana. Nii varem kaitse all olnud kui ka kaitsealaga liidetav ala hõlmab metsakooslusi, mis asuvad keset intensiivselt majandatavaid metsi ning millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Ala jätkuv kaitse all hoidmine ja laiendamine on oluline eeskätt must-toonekure ja metsise elupaikade ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse-eesmärgil.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused – elupaigatüübid vanad looduspõhised metsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo ja rabametsad (91D0*) – on alal määratud 2012. aastal OÜ Metsaruum tehtud elupaigainventuuri käigus. Vanu looduspõhiseid metsi on inventeeritud kokku 175,6 ha, mis moodustab kaitsealast 43%, ja nende hulgas on nii A, B kui C esinduslikkuse hinnanguga (väga esinduslik, esinduslik ja keskmise esinduslikkusega) metsi. Esinduslikkuse hinnangut langetavad ala läbivad kuivenduskraavid, kuid nende mõju väheneb ajaga. Soostuvad ja soo-lehtmetsad moodustavad 8,8 ha ehk 2% kaitseala territooriumist. Siirdesoo ja rabametsi on inventeeritud 6,8 hektaril.

Paadenurme looduskaitseala on elupaigaks must-toonekurele ja metsisele.

Must-toonekure pesapaik on keskkonnaregistris alates 2010. aastast. Kuigi avastamise aastal ei olnud pesa asustatud, tuvastati tegevusjälgede järgi, et seal on must-toonekurg edukalt pesitsenud. Pesa on kontrollitud 2012. ja 2013. aastal, kuid siis pesitsemist ei toimunud. Sellele vaatamata on elupaiga kaitse ülioluline, sest sageli taasasustab must-toonekurg pesa teatud aja möödudes. Eestis on teada näiteks pesapaik, mis taasasustati 10 aasta möödudes, lühiajaliselt on asustamata valdav osa pesapaikadest (Must-toonekure tegevuskava). Must-toonekure elupaikade kaitse on vajalik ka seetõttu, et must-toonekurg on looduskaitse katusliik – tema pesametsades leiavad häirimatu elupaiga ka paljud teised vana metsa ja varjuliste vooluveekogude ohustatud ja looduskaitsealalt väärtuslikud liigid (Lõhmus, Runnel, Nellis 2014).

Kaitsealal asub metsise mängupaik, kus 2008. aasta vaatlusandmetel mängis kaheksa kukke ja 2011. aastal viis kukke. 2016. aastal inventeeriti alal 13 kukega metsisemäng. Paadenurme metsisemäng on üks teineteisele piisavalt lähedal asuvatest ja tõsiste levikubarjäärideta elupaigalaikudest, mis kokku moodustavad liigi jaoks tuumala. Sidusatest mängudest koosnevatel tuumalade elupaikadel on oluline roll metsisepopulatsiooni taastootmisel. Metsis eelistab mängupaigaks ainult mändidest koosnevaid puistuid. Viimaste uuringutega on kindlaks tehtud, et pesakonnaga emaslindude keskeks elupaigaks on siirdesoomuldadel asuvad puistud (RMK teadusprojekti „Metsise elupaigakvaliteeti määravate tegurite kompleksuurimine“ lõpparuanne, 2016). Kukkedele on sobilikud kooslused suveperioodil vanad kuusemetsad ning pesakonnata kanad eelistavad noori tihedamaid okasmetsi. Talveperioodil eelistavad mõlemad sugupooled vanu männikuid ja väldivad kuuse-enamusega metsi. Paadenurme looduskaitseala

metsakooslused vastavad nii kanade kui ka kukkede elupaiganõudlustele eri aastaajal. Kuna metsis on paikne lind ja veedab olulise osa ajast nii pesitsusajal kui ka väljaspool pesitsusaega 3 km raadiuses ümber mängupaiga, on oluline ühtlase metsamassiivi säilitamine kogu metsise elupaigas.

Paadenurme looduskaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Paadenurme looduskaitseala jääb täielikult Tudusoo loodus- ja linnualale.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi. Kaitseala territooriumile ei jää kultuuriväärtuste rikkuse poolest olulisi piirkondi ega kultuuripärandiobjekte, mis looksid vajaduse kultuuripärandi kaitseks. Seega ei saa ala tüübiks valida rahvusparki, kuna seda iseloomustab kultuuripärandi kaitse-eesmärgiks seadmine.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, kraavide kaldad, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Paadenurme looduskaitseala pindala on 420,1 ha. Kaitseala on kogu ulatuses riigimaa. Vabariigi Valitsuse 4. veebruari 1997. a määrusega nr 26 moodustatud Paadenurme looduskaitseala pindala oli 344,8 ha. Kaitseala pindala suureneb 75,3 ha võrra. Sellest enamuse moodustab kaitseala laiendus, mis tsoneeritakse kogu ulatuses sihtkaitsevõõndisse ning see hõlmab riigimetsamaad Avinurme metskond 3 (tunnus 16401:001:0220) ja Iisaku metskond 1 (tunnus 81501:002:0160) katastriüksustel. Väikeses osas suureneb kaitseala pindala piirikorrigeerimise tõttu, mis seisneb peamiselt kaitseala välispiiri ühildamises vahepeal katastrisse kantud katastriüksuste piiridega ning looduses paremini jälgitavate objektidega (nt kraavid ja sihid). Kaitseala laiendatakse metsise elupaikade senisest tõhusama kaitse eesmärgil.

Lisaks kaitseala laiendamisele on muudetud kaitseala tsoneeringut. Sihtkaitsevõõndisse arvatakse täiendavalt 202,2 ha senist piiranguvõõndi maad. Sellega on kaitseala kogu ulatuses tsoneeritud sihtkaitsevõõndisse.

Võrreldes seni kehtiva tsoneeringuga, on senine Tõlga piiranguvõõnd tervenisti tsoneeritud sihtkaitsevõõndisse, et tagada seal asuvatele vanadele loodusemetsadele (9010*) ja musttoonekure pesapaigale vajalik range kaitsereežiim. Vanade loodusemetsade kaitse-eesmärk on koosluste areng üksnes loodusliku protsessina. Endise Tõlgametsa sihtkaitsevõõndi ja Tõlga piiranguvõõndi põhjal on moodustatud Tõlga sihtkaitsevõõnd. Võõndi nimetus on valitud kaitse-eeskirja eelnõu eksperdi soovitusel, et jäädvustada kunagise Tõlga küla ajalooline olemasolu.

Kaitseala Punasoo sihtkaitsevööndile on loodusdirektiivi metsaelupaikade ja metsise elupaiga kaitse eesmärgil liidetud senine Paadenurme piiranguvöönd. Senisest Paadenurme piiranguvööndist 59,3 ha (37%) moodustavad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid, mille säilimist senine piiranguvööndi režiim ei suuda tagada. Samuti hõlmab senine Paadenurme piiranguvöönd metsisekanade ja -kukkede mänguvälis kodupiirkonda. Viimaste teadusuuringute esialgsete tulemuste valguses (RMK teadusuuringu „Metsise elupaigakvaliteeti määravate tegurite kompleksuuring” lõpparuanne, 2016) jääb Paadenurme piiranguvööndi ala nii kukkede kui kanade, sh tibudega metsisekanade liikumisraadiusse, mis hõlmab endast tunduvalt suuremat ala mängupaiga ümber, kui senini on arvatud. Suurem kaitsetsoon Punasoo sihtkaitsevööndi näol tagab elupaiga säilimise ka väljaspool mängu- ja pesitusaega ning võimaldab seada piiranguid tegevustele, mis kahjustaksid metsise elupaika. Metsiste toitumis- ja puhkekohad väljaspool mängu- ja pesitusaega võivad asuda kuni 3 km raadiuses mängupaiga keskmest ning on oluline, et kogu elupaigas oleks tagatud eriliigiliste ja vanuseliste koosluste esinemine ühtlase seotud metsamassiivina.

Senise Punasoo sihtkaitsevööndi ja Paadenurme piiranguvööndi läänepoolseimatest metsakvartalitest on moodustatud Paadenurme sihtkaitsevöönd, millele on metsise mängupaiga kaitse eesmärgil (senini asus metsisemäng kaitseala piiridest väljaspool) liidetud 67 ha kinnistu Iisaku metskond 1 (tunnus 81501:002:0160) ja 6 ha kinnistu Avinurme metskond 3 (16401:001:0220) koosseisus olevat riigimetsamaad. Sellel alal on 2016. aastal registreeritud 13 kukega metsisemäng ning kogu laiendus on mudelarvutuste kaudu leitud elupaigaprognoozi põhjal metsise mänguelupaigaks potentsiaalselt sobiv piirkond (Leivits, 2012). Kaitseala laiendus on tzoneeritud sihtkaitsevööndisse, kuna metsise mänguala peab liigi tegevuskava soovitusel olema mängupaiga keskmest vähemalt 750 m raadiuses häiringuvaba, mida piiranguvööndi kaitsekord ei suuda tagada. Kaitseala laiendamise tagatud metsise kaitse tegevuskavas esitatud nõue, et metsise kaitseks loodud elupaik või vöönd ei tohi olla üldjuhul väiksem kui 1 km raadiuses mängupaika ümbritsev ala (u 314 ha). Kogu laienduse osa on tzoneeritud sihtkaitsevööndisse, et tagada mängupaigaga piirneval alal piisav vanametsa osa, mille järgi metsise tegevuskava kohaselt on suurem nõudlus kui kehtestatav piiranguvööndi kaitsekord suudaks tagada.

Kaitseala Kiissa sihtkaitsevööndi lahustüki välispiir viiakse vastavusse maaüksuse Avinurme metskond 1 (tunnus 16401:001:0200) välispiiriga, mille sihtotstarve on kogu ulatuses looduskaitsealune maa. Sellega suureneb Kiissa sihtkaitsevöönd 1,6 ha võrra.

Käesoleva määrusega muudetakse oluliselt kaitsekorda ja tehakse muudatused tzoneeringus. Vastavalt kaitseväärtuste eripärale on Paadenurme looduskaitseala tzoneeritud nelja sihtkaitsevööndisse (Tõlga, Punasoo, Paadenurme ja Kiissa), mis paiknevad kolmel eraldi asuval lahustükil. Kiissa, Punasoo ja osa Paadenurme sihtkaitsevööndist asuvad Mustvee vallas, suurem osa Paadenurme sihtkaitsevööndist Alutaguse vallas ja Tõlga sihtkaitsevöönd Vinni vallas.

Kaitseala lõuna- ja läänepoolseim lahustükk (Tõlga sihtkaitsevöönd) pindalaga 76,4 ha asub terves ulatuses riigimaal maaüksusel Paasvere metskond 48 (tunnus 38101:005:0141), mille sihtotstarve on kaitsealune maa. Piiritlemise alusena kasutati piiri looduses parema jälgitavuse huvides maaüksuse piiri asemel sellega kattuvaid või mõne meetri kaugusele jäävaid Eesti põhikaardile märgitud maastikuobjekte, nagu metsasihid, teeservad ja kuivenduskraavide servad.

Kaitseala piir kulgeb lahustüki põhjaservas mööda Tõlga/PÜ-17Venevere eesvoolu kraavi, ida- ja lõunaservas Tõlga–Punasoo tee ja Kaasiksaare–Tõlga tee serva ning seejärel lahustüki lääneservas mööda kvartalitevahelist metsasihti. Tõlga–Punasoo tee kraav on hõlmatud

kaitseala Tõlga sihtkaitsevööndisse, et vajaduse korral seada selle hooldus- ja rekonstrueerimistöödele ajalisi piiranguid seoses vööndis asuva must-toonekure pesitsusajaga. Ülejäänud piirikraavid, -sihid ja teed on tzoneeritud kaitsealast väljapoole. Lahustükil asub Tõlga sihtkaitsevöönd.

Kaitseala keskmise ja ühtlasi suurima lahustüki (Punasoo ja Paadenurme sihtkaitsevöönd) piir kulgeb lahustüki põhja-, ida- ja lõunaosas mööda Lippoja/PÜ-40 Paasvere eesvoolu kraavi, Maetsma kraavi ja Kruusiaugu/PÜ-40 Kiissa eesvoolu kraavi ning lääneosas mööda kuivenduskraave ja metsasihte. Seal on kõik piirikraavid ja -sihid tzoneeritud kaitsealast väljapoole. Lahustüki loodeosas on piiritlemisel kasutatud riigimetsa kvartali PV149 eraldise 11 (eraldis jääb kaitsealale) piire ning seal kulgeb piir mõtteliste sirgetena järgmiste koordinaatidega käänupunktide vahel: X: 6548739,030 ja Y: 662645,640; X: 6548747,971 ja Y: 662644,260; X: 6548783,535 ja Y: 662635,800; X: 6548815,140 ja Y: 662626,380; X: 6548940,525 ja Y: 662609,820; X: 6548982,407 ja Y: 662973,018 ning X: 6548910,662 ja Y: 662982,126. Mõttelisi sirgeid on kasutatud veel lahustüki põhjapiiril alguspunktist X: 6548965,418 ja Y: 663400,099 lõpp-punktini X: 6548978,015 ja Y: 663499,421 ning lõunapiiril alguspunktist X: 6547919,093 ja Y: 662843,804 lõpp-punktini X: 6547932,841 ja Y: 662839,631.

Punasoo sihtkaitsevöönd suurusega 253,9 ha on moodustatud loodusdirektiivi metsaelupaikade ja metsise mänguväliste elupaikade kaitseks. 127,2 ha vööndist (50,1%) katavad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid vanad loodusemetsad ning soostuvad ja soolehtmetsad. Vööndi piiritlemisel on arvestatud metsaelupaikade ruumilist paiknemist ning metsise suviseid, sügiseid ja talviseid elupaiku (sh metsisekanade sigimisala) väljaspool mängu- ja pesitsusaega – liigi soodsa seisundi saavutamiseks tuleb lähtuda lisaks mängupaiga mastaabile ka aastaringse elupaiga mastaabist. Vööndi piir ühtib põhja-, ida- ja lõunaosas kaitseala välispiiriga, lääneosas kulgeb piir mööda kraavide servi ja sihte (kraavid ja sihid jäävad piirnevasse Paadenurme sihtkaitsevööndisse) ja sihte.

Paadenurme sihtkaitsevöönd suurusega 84,2 ha hõlmab lahustüki lääneosa. Vöönd on moodustatud metsise mängupaiga kaitseks ning selle piiritlemisel on lähtutud metsise tegevuskavast, mille järgi peab metsise mängualale olema tagatud häiringuvaba kaitsetsoon minimaalselt 750 m ulatuses ümber mängu tsentri. Tegemist on männi-enamusega puistutega, mis 1960. aastatel rajatud kraavituse tõttu kuuluvad 43,4 ha ulatuses mustika-kõdusoo kasvukohatüüpi ning ülejäänud osas sinika, siirdesoo ja karusambla kasvukohatüüpi. Kraavide vahetus läheduses on kuivenduse tõttu muutunud metsa ja puhmarinde struktuur: suurenenud on kuuse ja kase järelkasv, kuid kraavide vahel on mustika kasvukohatüübile iseloomulik avatud ilme säilinud. Vööndis on võimalik teha kujundusraiet, et säiliks metsisele sobiv metsatüüp (männik) ja oleks tagatud mustika puhmarinde levik. Vööndi piir kulgeb lõuna-, lääne- ja põhjaosas mööda kaitseala välispiiriks olevate sihtide ja kraavide servi, mis kõik on tzoneeritud alast väljapoole. Vööndi ida- ja kagupiir, mis ühtlasi on Paadenurme ja Punasoo sihtkaitsevööndite vaheliseks piiriks, läheb mööda kraavide servi ja sihte (kraavid on tzoneeritud Paadenurme sihtkaitsevööndisse).

Kaitseala põhja- ja idapoolseim lahustükk hõlmab kogu ulatuses **Kiissa sihtkaitsevööndit** suurusega 5,6 ha. Vöönd asub kogu ulatuses riigimaal maaüksusel Avinurme metskond 1 (tunnus 16401:001:0200), mille sihtotstarve on kaitsealune maa. Piiritlemise alusena on vööndi lõunapiiril parema jälgitavuse huvides kasutatud maaüksuse piiri asemel umbes 2,5 m kaugusele jäävat Eesti põhikaardile märgitud metsasihi serva (siht jääb kaitsealast välja), kuna maastikuobjektina on see paremini jälgitav. Muus osas kattuvad vööndi piirid maaüksuse piiridega. Vöönd on moodustatud metsaelupaigatüüpide kaitseks.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (ekspert Pille Tomson, 2006). Kaitsealal leiduvate loodusväärtuste kindlakstegemiseks on tehtud järgmised inventuurid: loodusdirektiivi elupaikade inventuur (inventeerija BÖI, 2001), Punasoo-äärsete metsade inventuur (inventeerijad Kimmo Mustonen, Andrus Kuus, Jaanus Elts, ELF, 1997) ja metsaelupaikade inventuur (inventeerija Marje Talvis, Metsaruum OÜ, 2012).

Ala on tervenisti põline metsamaa, kus puistuid peapuuliigi vanusega üle 75 aasta on ligi 300 ha (umbes 70% ala pindalast). Enam kui saja aasta vanuseid puistuid on 172 ha. Vaatamata sellele, et alal on märgata mitmeid häiringuid, nagu kohati tihe kuivenduskraavide võrgustik (mis on rajatud enne kaitseala moodustamist), on piirkondlikult tegemist olulise alaga metsaliikide ja -elupaikade kaitseks, kuna ala ümbritsevad valdavalt majandusmetsad. Piirkonna metsasid asustavad väheneva arvukusega liigid, nagu metsis ja must-toonekurg.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal esinevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsanduslase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitseväärtuste eripärale on kaitseala tsoneeritud nelja sihtkaitsevööndisse.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse kehtetuks

Vabariigi Valitsuse 4. veebruari 1997. a määrus nr 26 „Paadenurme looduskaitseala kaitseeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

Paadenurme looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulgast jäetakse välja lendorav, kuna kaitsealal asuvates lendorava leiukohtades ei ole registreeritud ühtegi pesapuud ning viimased andmed lendorava elutsemise kohta alal pärinevad 2004. aastast (Lendorava elupaikade ja olemasolevate ning kavandatavate püsielupaikade ekspertiis, Rennel, 2014). Siiski on lendorava elutsemine tõenäoline veel 12 leiukohas väljaspool Paadenurme looduskaitseala asuval Tudusoo loodusala osal ning liik on seatud ka Tudusoo loodusala kaitse-eesmärgiks.

Paadenurme looduskaitseala kaitse-eesmärgina ei tooda eraldi välja ka Kiissa sihtkaitsevööndis leiduvaid rohunditerikkaid kuusikuid (9050). Elupaika on vaid 2,4 ha-l ja selle kaitse tagatakse vööndi kaitse-eesmärgiks oleva metsaökosüsteemi kaitse kaudu. Rohunditerikkaid kuusikuid on Tudusoo loodusala väljaspool Paadenurme looduskaitseala asuval osal ning elupaigatüüp on seatud ka Tudusoo loodusala kaitse-eesmärgiks.

Kaitse-eeskirjas ei ole reguleeritud kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud ning pilliroo ja adru esinemisalad kaitsealal puuduvad. Selleks sobivate veekogude puudumise tõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas ka veesõidukitega sõitmist.

Kaitsealal ei ole poollooduslikke kooslusi ja seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevusi.

2.5.2. Sihtkaitsevöönd

2.5.2.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Punasoo ja Paadenurme sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste säilitamine, neile omase liigi- ja vanusestruktuuri hoidmine, looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. **Tõlga ja Kiissa sihtkaitsevööndi** kaitse-eesmärk on metsa ökosüsteemi arengu tagamine loodusliku protsessina ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.

Paadenurme sihtkaitsevöönd hõlmab metsise mänguala. 2016. aasta kevadisel metsise mängupaikade inventuuril leiti vööndi põhjaosast 13 kukega metsisemäng ning kogu vöönd on mudelarvutuste kaudu leitud elupaigaprognoozi põhjal metsise mänguelupaigaks potentsiaalselt sobiv piirkond (Leivits, 2012). Metsis eelistab mängupaigaks ainult mändidest koosnevaid puistuid, kus metsa vanus on kõige sagedamini 81–126 aastat ning mängupaiga soodsa seisundi säilimiseks on oluline koosluste liigilise ja vanuselise struktuuri säilitamine. Kuigi 1960. aastatel rajatud kuivendusvõrgu toimele on põhja- ja läänepoolsetes elupaikades metsad muutunud metsise jaoks tihedaks, on kraavide vahel mustika kasvukohatüübile iseloomulik avatud ilme säilinud. 43 ha ulatuses on tegemist männi-enamusega kõdusoometsadega, kuid ala on mosaiikne ja leidub ka looduslikumana säilinud sinika, siirdesoo ja karusambla kasvukohatüüpi. Umbes 20 ha-l leidub siirdesoo- ja rabametsa laiike, mille taimestik domineerivad sookail ja turbasammal ning alusmetsas ei ole kuuske ega sookaske. Vööndis on võimalik teha kujundusraiet, et säiliks metsisele sobiv metsatüüp (männik) ja oleks tagatud mustika puhmarinde levik.

Punasoo sihtkaitsevööndi piiritlemisel on arvestatud eeskätt metsaelupaigatüüpide kaitse vajadust ning metsise suviseid, sügiseid ja talviseid elupaiku (sh metsisekanade sigimisala) väljaspool mängu- ja pesitsusaega – liigi soodsa seisundi saavutamiseks tuleb lähtuda lisaks mängupaiga mastaabist ka aastaringse elupaiga mastaabist. 127,2 ha vööndist (50,9%) katavad

loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid vanad loodusmetsad, mille esinduslikkuseks on suuremas osas märgitud B ja C (näitab elupaiga esinduslikkust, A – väga kõrge väärtusega, B – kõrge väärtusega, C – keskmise väärtusega) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad esinduslikkusega C. Võõndit läbib enne kaitseala loomist rajatud kuivenduskraavide võrgustik, kuid lokaalse mõjuga kraavid on turbasammalt täis kasvanud ning juba praegu kaotanud olulise funktsionaalsuse.

Tõlga sihtkaitsevööndis on olulisemad kaitseväärtused loodusdirektiivi elupaigatüüp vanad loodusmetsad (9010*) ja must-toonekure (*Ciconia nigra*) elupaik, kuid vöönd hõlmab ka vähesel määral siirdesoo- ja rabametsi (91D0*) ja metsaelupaikadega seotud nahkhiirte suurvidevlase (*Nyctalus noctula*) ja suurkõrva (*Plecotus auritus*) territooriume. Must-toonekurele sobiva elupaiga säilimist ohustab metsa majandamine, lageraied, puuliikide osakaalu muutumine, kuivendamine ja surnud puidu väljaviimine. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab neid tegevusi reguleerida, mis on oluline kaitstavate liikide soodsa seisundi säilitamiseks. Vööndist on 52,8 ha (69%) loodusdirektiivi metsaelupaigad vanad loodusmetsad (9010*) suuremas osas esinduslikkusega A, mille kaitse-eesmärki – tagada nende metsade areng üksnes loodusliku protsessina – on võimalik saavutada loodusliku sihtkaitsevööndi režiimi rakendades.

Kiissa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsaökosüsteemi arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina. Kogu vööndis on metsaelupaigad vanad loodusmetsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050) vanusega 150 aastat. Kuna vöönd on pindalalt väike ja rohunditerikkaid kuusikuid on seal ja kogu kaitsealal vaid 2,4 ha-l, ei ole nende kaitse-eesmärgina eraldi välja toomine mõttekas. Vööndis asuvate rohunditerikaste kuusikute kaitse toimub metsaökosüsteemi kaitse kaudu.

2.5.2.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Paadenurme sihtkaitsevööndis metsise mängu- ja pesitsusajal 1. veebruarist 30. juunini. Erisus inimeste viibimisele sihtkaitsevööndis keelatud ajal kehtib kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning järelevalve- ja päästetöödele. Liikumispiirangu aeg metsise kaitse tagamiseks tulenevad looduskaitseadusest, metsise kaitse tegevuskavast ja keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrusest nr 1 „Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine”. Inimeste liikumine kaitsealal väljaspool kaitsealuste lindude pesitsusperioodi kaitse-eesmärkide saavutamist ei takista. Tõlga sihtkaitsevööndis, kus asub must-toonekure pesapaik ei ole inimeste liikumisele piirangut kehtestatud, kuna pesa on olnud pikalt asustamata. Piirkond on harva külastatav ja juhuslikult pesapiirkonda sattuda võivad marjulised-seenelised liiguvad suve teisel poolel, kui kurepojad on juba suured, ning ühekordne inimhäiring ei põhjusta pesakonna hukkumist, juhul kui must-toonekurg peaks pesa taasasustama. Potentsiaalseks häiringufaktoriks võivad olla Tõlga–Punasoo teekraavi hooldusel tehtavad tööd, selle vältimiseks on ka teekraav tsoneeritud Tõlga sihtkaitsevööndisse, et kaitseala valitseja saaks vajaduse korral seada tingimusi tööde toimumise ajale ja viisile.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud 1. veebruarist 31. augustini Paadenurme sihtkaitsevööndis. Jahipidamise ajaline piirang kehtib metsise pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal. Pesakonnad elavad koos emalinnuga sügiseni. Häirimise korral jätab emalind pojad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega, on küsitav. Kuna jahipidamine häirib poegade lunde rohkem kui lihtsalt elupaigas viibimine, on jahipidamise ajaline piirang metsise elupaigas pikem kui kaitse-eeskirja § 10 punktis 3 kehtestatud liikumispiirang. Väljaspool lindude pesitsusaega ja pärast poegade iseseisvumist ei tekita kaitsealale kahju

jahipidamine, mille käigus peetakse kinni jahiseaduses sätestatud nõuetest. Need piirangud tulenevad looduskaitseadusest, metsise kaitse korraldamise tegevuskavast ja keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrusest nr 1 metsise püsielupaikade kaitse alla võtmise kohta.

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Selline regulatsioon on vajalik, et kaitseala valitseja saaks seada tingimusi ürituste toimumisele nii, et see ei kahjustaks ala kaitseväärtusi. Sihtkaitsevööndis ei asu ettevalmistatud õppe- ja matkaradu ega muid kohti, mis ümbritsevale loodusele ja elustikule mõju avaldamata sobiksid massiürituste korraldamiseks. Külastuskorralduslike rajatiste järele puudub kaitsealal vajadus, sest ala asub inimasustusest eemal ja külastajaid satub sinna harva. Rahvaürituste korraldamisega seotud leevendus on tehtud eeskätt teadus- või õppeotstarbel korraldatavate koolituste ja matkade läbiviimiseks. Sedalaadi üritused toimuvad väikestele gruppidele ja harva, seega ei kahjusta see leevendus kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist, kuna kaitse-eesmärgiks olevate liikide pesitsemisajal kehtib liikumispiirang. Külastuskorralduse visioonina, mis on sätestatud Tudusoo linnu- ja loodusala kaitsekorralduskava 2016–2025 eelnõus, ei nähta ette külastustaristu rajamist Paadenurme looduskaitsealale.

Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud vaid järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga kaitseala valitseja nõusolekul lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Leevendused sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmiseks tulenevad looduskaitseaduse § 30 lõikest 3. Kaitse-eeskirjaga kaitseala valitseja nõusolekul lubatud töödeks on näiteks maaparandussüsteemide eesvoolude hooldustööd. Erisus sõitmise lubamiseks kaitse-eeskirjaga lubatud töödel võimaldab sõidukit või maastikusõidukit kasutada ühtlasi ka teedest kaugemal asuva jahisaagi äratoomiseks. Kaitsealaga piirnevad teed on kaitsealast välja arvatud ning alal teed puuduvad, seega puudub ka vajadus reguleerida sõidukitega sõitmist kaitsealal muudel juhtudel kui eelnevalt mainitud. Kaitsealal puuduvad ehitised, sealhulgas liinirajatised, mistõttu ei ole asjakohane sätestada sõidukitega liikumise lubamist nende hooldustöödel. Samuti ei ole põhjendatud erisus kaitseala valitseja nõusolekuta piiranguvööndis metsapõllumajandustöödel sõitmiseks, sest kaitsealal piiranguvööndit ei ole.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndites lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, et võimaldada looduskaitseliste tööde tegemist kaitsealuste liikide elupaikade seisundi parandamiseks (nt tehispesade rajamine).

Loodusliku veerežiimi taastamine kaitseala valitseja nõusolekul võimaldab sulgeda Paadenurme ja Punasoo sihtkaitsevööndis asuvaid kohaliku tähtsusega kuivenduskraave, mille mõjul on hoogustunud kraavide ümbruses kuuse ja kase järelkasv ning seetõttu rikutud metsisele sobiv metsakoosluste struktuur. Koos koosluste kujundamisega võimaldab kraavide sulgemine parandada eelkõige metsisele sobivate elupaikade seisundit.

Punasoo ja Paadenurme sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud metsakoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Metsise elupaigas võib osutada vajalikuks elupaigale sobiva metsastruktuuri säilitamine puistu teise rinde, alusmetsa ja järelkasvu harvendamise teel. Konkreetset võtet metsakoosluste kujundamiseks määratakse ala kaitsekorralduskavaga või metsise tegevuskavaga.

Punasoo ja Paadenurme sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide eesvoolude hoiutööd. Kaitseala Punasoo ja Paadenurme sihtkaitsevööndit läbib maaparandusobjekti Lippoja/PÜ-40 Paasvere eesvool, mis

teenindab kaitseala ümbritsevate tulundusmetsade kuivendusvõrku ja selle hooldamine on oluline tulundusmetsadele vajaliku veerežiimi säilitamisel. Eesvoolude hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on nt puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui eemaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi jne, voolusängist kõrvaldamises, samuti rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks, kaitseala valitseja nõusolekut vaja ei ole. Sihtkaitsevöönditest alguse saavate lokaalse tähtsusega kraavide, mis on rajatud enne kaitseala loomist ja millel ümbritsevate majandusmetsade ja kaitseala seisukohast vajadust ei ole, hooldamine ei ole lubatud. Tõlga ja Kiissa sihtkaitsevööndis majandusmetsi mõjutavaid kraave ei asu.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Olemasolevateks hooldust vajavateks rajatisteks kaitsealal on tähised ja infotahvlid. See säte võimaldab ka seada tingimusi Tõlga sihtkaitsevööndisse tsoneeritud Tõlga–Punasoo tee kraavi hooldamisele. Teede ja tehnovõrgu rajatiste hooldamist eraldi ei sätestata, sest kaitsealal neid ei asu. Kaitseala sihtkaitsevööndites ei ole ühtegi majapidamist ega hoonet, seega ei ole tarvidust kaitse-eeskirjaga lubada hoonete hooldustöid.

2.5.2.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitsealal on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine arvestades määruuses sätestatud erisustega. Seega on keelatud tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna tegevuste käigus võivad hävida kaitsealused liigid ja kooslused, mille säilitamine on sätestatud kaitse-eesmärgina. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määruusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise osas, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele. Majanduslikeks huvideks oleks piirkonnas metsaraiete tegemine. Metsaraied hävitaksid metsaelupaigad, mis on kaitsealuste liikide elupaigad, ning muudaksid kooslused killustatuks.

Kaitsealal on keelatud uute ehitiste püstitamine, v.a kaitseala valitseja nõusolekul rajatise püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitseala tarbeks on vajalik paigaldada tähiseid või infotahvleid. Looduskaitse seadus annab võimaluse lubada tee ja tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks, samuti hoonete püstitamist kaitseala tarbeks. Kaitse-eeskiri ei näe ette muude ehitiste kui kaitseala tarbeks rajatiste püstitamist kaitseala sihtkaitsevööndis, kuna sihtkaitsevööndite maa on riigimetsamaa ja kaitsealuste liikide elupaigaks ning hoonete püstitamiseks ei ole vajadust ega sobivaid kohti. Hoonete püstitamise keeld on vajalik loodusdirektiivi ning kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi tagamiseks, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Hoonete püstitamiseega kaasnev ehitustegevus muudab elupaigad killustatuks ning kaob elupaikade sidusus, mis võib viia liikide ja nende elupaikade hävimiseni. Erisust ei tehta ka tee või tehnovõrgu rajatise püstitamisele. Tehnovõrkude ja teede järele puudub lausaliselt riigimaal

asustusest eemal asuval kaitsealal vajadus. Kuna kaitseala on tsoneeritud sihtkaitsevööndisse, on seal keelatud majandustegevus ning seega ei ole vajadust rajada metsamaterjali väljaveoks vajalikke teid.

Kaitsealal on keelatud telkimine ja lõkke tegemine. Kaitsealal puuduvad ettevalmistatud lõkke- ja telkimiskohad. Külastuskorralduslike puhkerajatiste järele puudub kaitsealal vajadus, sest ala asub inimasustusest eemal ja külastajaid satub sinna harva. Samuti on alale ligipääs keeruline sügavate piirikraavide ja kohati rohke lamapuidu tõttu ning ala on seetõttu vähese külastatavusega.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisel ning lisasõtta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Lisatakse pärast avalikustamist.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj” lisa 1 punkti 2 alapunktile 444 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tudusoo loodusala, mis hõlmab Paadenurme looduskaitseala. Seetõttu tuleb Paadenurme looduskaitsealal tegevuste kavandamisel hinnata nende mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tudusoo loodusala on esimest korda kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2008. a otsusega 2009/94/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2008) 8046 all, ELT L 043, 13.02.2009, lk 245–392). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2017. a rakendusotsusega (EL) 2018/41, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbriga C(2017) 8255 all, ELT L 15, 19.01.2018, lk 199–350).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Paadenurme looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks kahe linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Tudusoo loodus- ja linnuala piire. Piiride muutmise tõttu suureneb loodusala 67 ha võrra Iisaku metskond 1 (tunnus 81501:002:0160) katastriüksusel, 6 ha võrra Avinurme metskond 3 (16401:001:0220) katastriüksusel ning 2 ha võrra Avinurme metskond 1 (16401:001:0200) katastriüksusel.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada piirkonna metsaelupaikade kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Paadenurme looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Vinni vallavalitsusele vähem XX eurot, Alutaguse vallavalitsusele XX eurot ja Mustvee vallavalitsusele XX eurot aastas. Vähenemine on seotud kaitseala laienemisega ja senise piiranguvööndi põhjal sihtkaitsevööndi moodustamisega.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Paadenurme looduskaitsealal eramaid sihtkaitsevööndisse ei lisandu, seega maa omandamise kulusid riigieelarvest ei teki. Metsatoetuste kulusid alale ei teki, kuna kaitseala ei hõlma eramaid. Kaitsealal puuduvad poollooduslikud kooslused ja vastavad kulud riigil puuduvad.

Paadenurme looduskaitseala kaitsekorra uuendamise arvatakse kaitseala koosseisu sihtkaitsevööndisse 75 hektarit varem kaitseta olnud riigimetsamaad ja piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 160 hektarit riigimetsamaad. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 128 hektarit aastas. Seega jääb kaitseala laiendamise tõttu riigil saamata tulu 9600 eurot. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varasemalt kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest ja piiranguvööndi sihtkaitsevööndisse arvamise tõttu on saamata jääv tulu 2080 eurot. Kokku ulatub iga-aastane saamata jääv puidutulu täiendavate piirangute seadmisel ligikaudu 11 680 euroni.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.